

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ БАЊА ЛУКА

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
Универзитета у Бањој Луци

ПРИМЉЕНО: 13.11.2014.			
ОРГ. ЈЕД.	БРОЈ	ПРИЛОГ	ВРИЈЕДНОСТ
13/1	2276	14	

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Одлуком број: 13/3.1584-IX-13.1./14 од 09.09.2014. године Наставно-научно вијеће Економског факултета Универзитета у Бањој Луци одобрило је тему докторске дисертације кандидата мр Зорана Боровића под насловом: „Државне политике подстицања ефикасности у условима економске неједнакости” и именовало Комисију за оцјену подобности кандидата и теме докторске дисертације у саставу:

1. Др Рајко Томаш, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област *Теоријска економија*, председник,
2. Др Младен Иванић, ванредни професор, Економски факултет Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област *Теоријска економија*, члан и
3. Др Божо Стојановић, редовни професор, Економски факултет Универзитета у Београду, ужа научна област *Економска теорија и анализа*, члан.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ, НАУЧНА И СТРУЧНА ДЈЕЛАТНОСТ КАНДИДАТА

Кандидат мр Зоран Боровић, рођен 13.12.1982. у Новом Саду. Основну и средњу економску школу завршио је у Чајничу са одличним успјехом и добитник је Вукове дипломе (5.00). Економски факултет Универзитета у Бањалуци уписао је 2001. године гдје је дипломирао 2006. године са просјечном оцјеном 8.33. Послиједипломске студије уписао је 2006. године на Економском факултету Универзитета у Бањалуци уписао, а магистарски рад је одбранио 2011. године на предмету Банкарски менаџмент. Одбранио је магистарски рад под насловом „Макроекономски ефекти кредитне политике банака у постконфликтној БиХ“ који припада ужој научној области Теоријска економија. Током послиједипломских студија постигао је просјечну оцјену 9.3. Поред школовања на послиједипломским студијама, похађао је семинаре које је организовала Комисија за хартије од вриједности РС и 2007. године стекао је звање инвестиционог менаџера.

Стално је запослен на Економском факултету Универзитета у Бањалуци од 2006. године у звању асистента, а од 2011. године у звању вишег асистента на Катедри за економску

теорију, анализу и политику (Основи економије). Поред Економског, ангажован је у настави на Пољопривредном (Основе микроекономије и Основе макроекономије) и Правном факултету Универзитета у Бањалуци (Основи економије).

Од избора у звање вишег асистента до данас, кандидат је објавио једанаест радова у часописима и зборницима радова, од тога четири коауторска, гдје је у два рада први аутор:

Боровић, З. (2014). Does economic freedom impact economic growth: Evidence from two Western Balkan countries, *Индустрија*, Vol. 42. (57-71), изворни научни рад

Боровић, З. (2014). Does economic freedom impact economic growth: Decomposing the effects for Bosnia and Herzegovina, *Acta Economica*, Vol. 21. (9-23), претходно саопштење

Боровић, З. (2014). Does economic inequality boosts economic growth: Evidence form the Republic of Srpska, *Proceedings of the Faculty of Economics in East Sarajevo*, Vol. 8. (17-23), изворни научни рад

Ковачевић, С. Боровић, З. (2014). Економско-социјалне функције државе, *Социјална мисао*, Vol. 21. (107-121), стручни рад

Боровић, З. Милуновић, Д. (2013). Measuring TFP: Growth accounting for the real sector of the economy in the republic of Srpska, *Индустрија*, Vol. 41. (87-108), изворни научни рад

Пуцар, С. Боровић, З. (2013). Measuring Total Factor Productivity: Accounting for cross country differences in income per capita, *Acta Economica*, Vol. 19. (75-95), прегледни рад

Боровић, З. Милуновић, Д. (2012). Equality and fairness in the distribution of the conditions and results of economic activity in the Republic of Srpska, *Индустрија*, Vol. 40. (235-253), прегледни научни рад

Боровић, З. (2012). Концентрација на тржишту телекомуникација у БиХ, *Зборник радова Економског факултета Источно Сарајево*, Vol. 6. (177-188).

Боровић, З. (2011). Ефекат кредитне активности банака у БиХ на спољнотрговинску неравнотежу, *Финрар*, Vol. 7. (67-75)

Боровић, З. (2011). Ефикасност тржишних структура савременог капитализма, *Financing*, Vol. 2. (45-54)

Боровић, Зоран. (2011), Анализа привредног раста у БиХ, Републици Српској и земљама у окружењу примјеном Харод-Домаровог модела раста. У Економска теорија и пракса у савременим условима, 10.11.2011. (86-96). Брчко: Економски факултет Брчко

Кандидат Мр Зоран Боровић својим укупним дјеловањем и понашањем као универзитетски асистент показује врло амбициозан приступ бављењу економском науком, упуштајући се у разматрања сложених економских проблема као што су неједнакост и економски раст. Кроз већи број објављених научних и стручних радова у значајним часописима, кандидат је потврдио познавање методологије научног рада и добро познавање области из које пријављује докторску тезу.

Имајући у виду формално образовање кандидата, познавање метода економске анализе, искуство у научно-истраживачком раду и добро познавање предмета анализе, Комисија је мишљења да је кандидат Мр Зоран Боровић подобан за израду докторске дисертације на Економском факултету Универзитета у Бањалуци под насловом: „Државне политике подстицања ефикасности у условима економске неједнакости”.

2. ЗНАЧАЈ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Значај истраживања

Тржиште, посматрано из перспективе Адама Смита и класичара економске мисли, подразумева савршено ефикасно тржиште, симетричних информација без аномалија у виду концентрације тржишне моћи, проблема екстерналија и без државне интервенције. Овакво гледиште је последица брзог развоја индустрије у Енглеској и Европи у XVIII вијеку. Класичари су сматрали да је капитализам вјечан систем и да је слободно тржиште најбољи и најефикаснији организатор привредне активности. Овакве тврдње поткријељене су Сејевим законом тржишта који подразумева да свака понуда ствара своју тражњу. Супротно класичарима, Кејнс и његови сљедбеници сматрају да капитализам није савршен и вјечан и да "невидљива рука" није у могућности да на најбољи начин организује привредну активност и да је потребна активна улога државе кроз фискалну политику. Ставови Кејнса и његових сљедбеника су последица економских прилика у Европи прије и после Другог свјетског рата.

Савршено дјеловање тржишта и ефикасна алокација ресурса водила би ка успостављању једнакости вриједности граничних производа и тржишних цијена свих фактора производње. Како у реалном свијету нема могућности за дјеловање савршеног тржишта, затечени облици тржишне алокације не подразумевају једнакост расподеле. Многи економисти сматрају да би држава требала да се умијеша у привредну активност и да својим мјерама расподелу учини праведнијом. Економисти користе термин **тржишни неуспјех** (енг. *market failure*) за ситуацију у којој тржиште не може да изврши ефикасну алокацију ресурса. Могући узроци тржишног неуспјеха су екстерналије, неједнака снага тржишних учесника, асиметричне информације, итд. Држава својим политикама има за циљ постизање праведније расподеле економског благостања. У савременим условима привређивања тржишта су далеко од савршеног функционисања и државна интервенција је неопходна како би се тржишне неефикасности кориговале и како би се побољшали тржишни исходи.

Ни једна друга тема у економској науци не ствара више контраверзи од расподеле и државних политика за редистрибуцију доходака. Држава и државне мјере и политике су веома моћно средство за прерасподелу, иако државне политике не прерасподељују увијек од богатих ка сиромашним. Многи економисти, филозофи и политичари су креирали нормативне стандарде за расподелу дохотка. Платон је био експлицитан по овом питању. Ни један члан друштва не смије бити богатији више од четири пута од најсиромашнијег члана друштва. Принцип чистог комунизма према Карлу Марксу гласи: "свакоме према његовим потребама, од свакога према његовим способностима". Уобичајено, држава примјењује три стандарда за прерасподелу: потребе, једнакост и продуктивност. У тржишним економијама сва три стандарда се комбинују, док продуктивност представља примарни стандард. Питање које се најчешће намеће је да ли је праведно да сви имају једнако учешће у расподјели? Праведност значи да би унутар економског система сви људи требали равномјерно подносити терете и равномјерно уживати у користима које економски систем доноси. Међутим, уколико бисмо сви имали исто, шта би било то што би нас покретало на веће напоре? Праведно не може, нити смије значити исто. Праведне су оне разлике које проистичу или из различитих напора или различитих способности које људи улажу у производњу.

Комбинујући стандарде прерасподеле, држава гради властити концепт праведне и једнаке прерасподеле. Четири принципа чине основу дефиниције праведности: компензација, награда, егзогена права и подобност (Moulin, 2003.). Компензација подразумева оправдавање неједнаке расподеле ресурса како би се компензовале одређене разлике у основним карактеристикама појединаца и да би се самим тим обезбједила једнакост расподеле вишег реда. Награда подразумјева да већи напори и жртве у прошлости оправдавају веће учешће у ресурсима данас. Одређени принципи који су усмјерени на

расподјелу ресурса су у потпуности егзогени у односу на употребу тих ресурса. Такво је право приватне својине и оно је у потпуности независно од употребе ресурса. Једнакост у егзогеним правима подразумијева *ex ante* једнакост у смислу једнаког приступа ресурсима, тј једнакост шанси. *Ex ante* принцип у једнакости приступа ресурсима је у оштрој супротности са *ex post* једнакости коју подразумијева принцип компензације. Принцип подобности значи да ће ресурси бити распоређени ономе ко ће их најбоље искористити. Овај принцип оправдава неједнаку расподјелу ресурса независно од потреба или права. Овај принцип може бити изражен на два концептуално различита начина. Први је "укупна подобност" (*sum fitness*) и овај принцип подразумијева максимизирање укупне корисности појединих група (као што су болесни, труднице или хендикепирани). Други концепт је шири и познат је под називом Парето оптимум. Парето оптимум значи да ни једна друга расподјела ресурса неће имати за посљедицу већу ефикасност у коришћењу ресурса. Савршено дјеловање тржишта води успостављању Парето оптимума. Једнакост и праведност биле би Парето оптималне. У савременим условима привређивања државна интервенција је ближа Парето оптимуму него тржишни механизам.

И поред примјене принципа праведне расподјеле, праведност је веома тешко измјерити и доказати. Нпр. праведне су разлике у најамнинама које су посљедица разлика у граничној продуктивности радника. По истом принципу, праведне су разлике између предузећа или индустрија која остварују различит степен продуктивности, тј. веће учешће у примарној расподјели оствариће предузећа која ефикасније користе постојеће ресурсе. Али, некада је веома тешко објективно измјерити допринос или продуктивност појединца, предузећа или гране због природе и врсте дјелатности као што је образовање, култура, здравствена заштита, итд. Праведна расподјела подразумијева да је тржишна цијена фактора производње једнака вриједности граничних производа свих фактора производње, тј. учешће у расподјели је пропорционално тржишној цијени свих фактора производње. Да би продуктивност објективно одражавала праведност неопходно је да постоји *ex ante* једнакост, тј. једнакост шанси. Савремена тржишта су неефикасна и потребна је државна интервенција у виду закона којима се уређују поједине области привређивања да би се повећала једнакост шанси.

2.2. Преглед досадашњих истраживања

Питање шта генерише економску неједнакост и како се она репродукује кроз вријеме представља једну од централних тема економске науке већ дуже од једног вијека. И поред тога, још не постоји потпуно разумијевање односа између неједнакости и привредног раста. У посљедних четрдесет година у економској науци доминирају два става у погледу односа између економске неједнакости и привредног раста. Када се посматра утицај економске неједнакости на привредни раст, постоји сагласност да економска неједнакост има позитиван утицај на привредни раст, тј. да постоји инверзан однос између економске једнакости и ефикасности. Артур Окун је међу првима анализирао овај инверзни однос између економске једнакости и ефикасности у књизи „Equity and Efficiency: The Big Tradeoff“ (Okun, 1975). Окун тврди: „...Конфликт између економске једнакости и економске ефикасности је неизбјежан“ (Okun, 1975). За доказивање ове тврдње Окун користи тзв. експеримент "шупље посуде" и тврди да ће сваки долар који се трансферише од богатих према сиромашним имати за посљедицу раст дохотка сиромашних који је мањи од једног долара. Окун је један од првих аутора који је анализирао Пигу-Далтонов принцип трансфера (Pigou, 1912, Dalton, 1920). Пигу-Далтонов принцип, или чисти принцип трансфера значи да ће трансфер дохотка од богатих ка сиромашнима смањити економску неједнакост. Окун је анализирао принцип чистих трансфера у реалним у словима и према његовим тврдњама доходак се трансферише од богатих према сиромашним у "шупљој посуди" што има за посљедицу да сиромашни неће примити сав новац узет од богатих (Okun, 1975). Окун идентификује четири основна узрока ефекта "шупље посуде": административни трошкови прерасподјеле, промјене у радним напорима, тј. продуктивности која је посљедица прерасподјеле, промјене у штедњи и инвестицијама као посљедица прерасподјеле и промјене у ставовима (као што је недостатак мотивације за увећање људског капитала) које су узроковане прерасподјелом. Ово има за посљедицу да државне политике за постизање

једнакости неизбјежно воде смањењу нивоа дохотка и смањењу ефикасности ресурса. Основно питање за носиоце и креаторе економске политике је колико је цурења из "шупље посуде" друштво спремно да прихвати да би постигло одређени степен економске једнакости? Ово традиционално становиште је више пута тестирано у скорије вријеме. Постоји више истраживања која су користила регресиону анализу да би утврдили однос између економске неједнакости и привредног раста. Алесина (Alesina, et al, 1994), Персон (Persson, et al, 1994), Пероти (Perotti, 1996), Хаусман (Hausman, et al, 1996) су доказали да у периоду 1960-1980. постоји негативна корелација између просјечних стопа раста БДП-а и мјера економске неједнакости. Персон (Persson, et al, 1994) су на примјеру девет развијених земаља у периоду 1830-1950. доказали да постоји негативан утицај неједнакости на привредни раст у свим фазама развоја ових земаља.

Према другом становишту, када се посматра утицај привредног раста на економску неједнакост, генерално је прихваћен став да се неједнакост понаша по Кузњецовом обрасцу. Кузњец је 1955. године (Kuznets, 1955.) поставио хипотезу "обрнутог слова U". По Кузњecu, раст БДП-а ће довести до раста економске неједнакости, да би у наредном периоду дошло до смањења економске неједнакости, тј. ове двије варијабле прате образац "обрнутог слова U" које је постало популарно под именом „Кузњецова крива“. Кузњецов рад, иако фундаменталан, базиран је на узорку од само три државе: САД, Уједињено Краљевство и Њемачка. Много обимнија истраживања која су спроведена не налазе доказе Кузњецове тврдње. Денингер и други истраживачи (Deiningер et al, 1996.) су спровели најобимније истраживање које обухвата 682 обсервације на узорку од 108 земаља од 1950. године. Њихово истраживање не указује на јасну везу између економске неједнакости и БДП-а, као ни на јасну везу између неједнакости и стопе раста БДП-а. Многа истраживања указују на различите и понекад контрадикторне резултате. Баро (Barro, 2000.) у свом истраживању доказује постојање "обрнутог слова U", док Рам (Ram, 1997.) доказује постојање "усправног слова U". Денингер (Deiningер et al, 1998.) доказује постојање инверзне везе између економске неједнакости и раста БДП-а, док Форбс (Forbes, 2000.) указује на постојање директне везе између економске неједнакости и стопе раст БДП-а. Овакве разлике су дјелимично посљедица неадекватних података. Без обзира на изузетно велики узорак, истраживање Денингера и Скуера је доведено у питање због могуће временске и просторне неупоредивости података. Аткинсон (Atkinson et al, 2001.) указују да је истраживање Денингера и Скуера користи мјере економске неједнакости које су базиране на различитим дефиницијама дохотка и различитим процедурама анализе које нису у потпуности упоредиве. На примјеру многих Источно Азијских земаља јасан је образац инверзног односа између економске неједнакости и стопе раста БДП-а. Ове земље имале су веома низак степен економске неједнакости а расле су натпросјечно брзо (Forbes, 2000). Државе Лужне Америке имале су значајно висок степен економске неједнакости, али су ипак остваривале стопе раста БДП-а које су биле значајно ниже од Источно Азијских земаља (Forbes, 2000). Многи економисти су покушали да у Бароовој анализи међудржавних разлика у расту БДП-а економску неједнакост укључе као независну варијаблу. Резултат је негативна корелација, тј. неједнакост има негативан утицај на раст. Овај закључак је веома широко прихваћен и има веома широку подршку научне јавности. Роланд Бенабо констатује: "Ова регресиона анализа обухвата различите типове података, анализирани у различитим периодима са различитим мјерама неједнакости и увијек упућује на исти закључак: иницијална неједнакост је детерминанта за дугорочан раст." (Benabou, 1996). У многим истраживањима негативна корелација између неједнакости и раста је посљедица егзогених фактора као што су: политичке институције, достигнути ниво развоја и благостања.

Неједнака и неправедна расподјела је посљедица тржишног неуспјеха. Тржишна расподјела, ма како била ефикасна, је предмет државне интервенције у привреди. Држава својим мјерама може побољшати тржишне исходе. Адам Смит је у дјелу *Истраживање природе и узрока богатства народа* покушао да да одговор на питање: "Зашто су поједини народи богатији од других"? Смит је дошао до једноставног одговора. Државе постају богатије кад креирају охрабрујућа "правила игре" која ће стимулирати стварање богатства и благостања.

Смит закључује да је капитализам економски систем који потпомогнут државним институцијама најбоље промовише просперитет. По Смиту економије постају просперитетне кад у потпуности искористе могућности либералног тржишта уз ограничену улогу државе која ће својим правним институцијама обезбиједити заштиту либерализма и права приватне својине.

Нови правци у економским истраживањима дају исти одговор као и Адам Смит прије два и по вијека. "Економске слободе" представљају степен либералности тржишне привреде чије су основне компоненте добровољна размјена, слободна конкуренција и правна заштита појединаца и права приватне својине (Gwartney, et al, 2002). Сам концепт "економске слободе" представља композитни показатељ који нам говори до ког нивоа је економија у ствари тржишна економија – то је ниво који подразумева могућност добровољне размјене и креирања уговора у оквиру стабилне владавине права која штити уговоре и приватну својину уз ограничено интервенисање државе у облику државног власништва, политика и пореза (Berggren, 2003). Најамбициознији покушај да се квантификују економске слободе представља Индекс економских слобода (*Economic Freedom Index-EFI*) који се годишње објављује у *Economic Freedom of the World* (Gwartney, et al, 2002). Много је емпиријских студија које потврђују позитивну везу између "економских слобода" и привредног раста (Barro, 1991; Barro, 1994; Scully, et al, 1991; De Vanssay, et al, 1994; Torstensson 1994). Генерални закључак многих који су се бавили анализом утицаја "Економских слобода" на привредни раст (Gwartney, et al, 1999; Naan, et al (2001); Adkins, et al, 2002; Ali 1997; Easton, et al, 1997; Goldsmith, 1997; Dawson 1998; Wu et al, 1999; Hanson 2000; Heckelman, et al, 2000; Carlsson, et al, 2002; Pitlik 2002; Scully 2002; Weede, et al, 2002) је да иницијални ниво "економских слобода" има слабији утицај на привредни раст од позитивног раста у степену "економских слобода". Поједине компоненте ЕФИ индекса имају различит утицај на раст. Међутим, посебну пажњу привлаче двије негативне корелације. Што је већи степен отворености привреде и што је мања "величина владе" то је привредни раст спорији (Carlsson, et al, 2002). Без обзира на ову негативну корелацију, генерални је закључак у академским круговима да "економске слободе" имају позитиван утицај на привредни раст.

Постојање потенцијално инверзног односа између привредног раста и једнаке дистрибуције представља централну дебату у економској науци још од настанка првих теорија привредног раста. Када се говори о инверзној вези између привредног раста и економске мисли се на политике које би требале да промјене расподелу дохотка. Најефикаснија и најчешће коришћена мјера у редистрибуцији дохотка је прогресивно опорезивање. Основно питање које се поставља је да ли прогресивно опорезивање утиче на привредни раст? Тае Хван Ре (Tae Hwan Ree, 2012) је у истраживању на примјеру САД-а у периоду 1979-2004. доказао постојање инверзне везе између привредног раста и прогресивног опорезивања. Најчешће мјере прогресивног опорезивања су Сјутов (Suits, 1977) индекс и Какванијева мјера прогресивног опорезивања (Kakwani, 1977). Данкан (Duncan, et al, 2012) у истраживању спроведеном на групи земаља у периоду 1981-2005. доказали су да прогресивно опорезивање смањује економску неједнакост у опорезивом и расположивом дохотку, док има значајно мањи утицај на економску неједнакост у потрошњи мјерену Цини индексом.

Еластичност опорезивог дохотка мјери ефекат прогресивног опорезивања на стварну економску неједнакост и ова мјера обухвата и ефекат продуктивности и ефекат евазије (Chetty, 2008). Городниченко (Gorodnichenko, et al, 2009) предлажу да се користе подаци о потрошњи како би се измјерило реаговање продуктивности на промјене у пореском систему. Према овом истраживању, постоји веома мали раст потрошње код богатијих појединаца који се суочавају са нижим пореским стопама након пореске реформе у Руској Федерацији 2001. године. Међутим, у истом периоду процјенили су да постоји значајан раст пријављених доходака (5-10 пута већи од раста потрошње). Овај раст приписују бољој усклађености познавању актуелних порески прилика богатијих чланова друштва. У ранијим истраживањима се такође доказивало да је већа пореска осјетљивост код богатијих чланова друштва (Slemrod, 1994, Feldstein, 1995). Другим рјечима, богатији су осјетљивији на

промјене у пореском систему јер могу боље да сакрију све своје приходе.

Економска неједнакост и привредни раст се ријетко кад анализирају самостално. Економска неједнакост се веома често анализира у контексту узрочно-последичне везе са привредним растом и сиромаштвом. Што је расподјела више једнака у друштву, то је сиромаштво на нижем нивоу. Међутим, ако друштво више стреми једнакости, онда смањује своју ефикасност и успорава раст свог БДП-а. Снажан привредни раст је кључ за дугорочно смањење сиромаштва. У економској науци постоје два супротна стајалишта у погледу привредног раста и сиромаштва:

- "Привредни раст помаже сиромашним, раст БДП-а доводи до раста дохотка сиромашних на исти начин као што доводи до раста дохотка и осталих чланова друштва...Укратко, глобализација доводи до раста дохотка, а сиромашни у потпуности учествују у том процесу" (The Economist, 2000. p. 94)
- Постоји довољно индиција и доказа да постојећи обрасци привредног раста доводе до све веће дисперзије у дохоцима и самим тим успоравају смањење сиромаштва (Justin Forsyth, Oxfam Policy Director, Letter to The Economist, 2000, p. 6)

Кључна веза економске неједнакости и привредног раста садржана је у чињеници да економска неједнакост утиче на трансформацију привредног раста у смањење сиромаштва (Fosu, 2010). Другим ријечима, економска неједнакост позитивно утиче на привредни раст који има за последицу смањење сиромаштва. Бургињон (Bourguignon, et al, 2002) су покушали 2002. да дефинишу глобалне мјере економске неједнакости и глобалне мјере сиромаштва. Доказали су да је сиромаштво значајно смањено у свијету са 82% на 31,3% у периоду 1820-1980. У посматраном периоду привредни раст је у свим регионима надмашио раст становништва. Међутим, доказали су да је глобални раст праћен растом глобалне економске неједнакости. Глобална неједнакост је била изузетно висока 1820. године (Цини индекс око 50,00) и континуирано је расла у наредних 160 година до нивоа 65,8. Овако брз раст економске неједнакости је углавном последица разлика у привредном расту између појединих земаља. Раст БДП-а по глави становника у земљама ОЕИЦД-а је два пута већи од остатка земаља које не припадају овој организацији. Иако је стопа сиромаштва у константном паду, број сиромашних који живе испод границе апсолутног сиромаштва је константно растао, са нешто мање од 900 милиона у 1820. години до 1,4 милијарде у 1980. години (Bourguignon, et al, 2002). Утицајни радови Бхала (Bhalla, 2002), Сала-и-Мартин-а (Sala-i-Martin, 2002), Чен и Равлион (Chen, et al, 2004) и Хилебранд (Hillebrand, 2008) су ову анализу продужили на период после 1980. године и потврдили су даљни тренд смањења стопе сиромаштва. Међутим, закључци о глобалној економској неједнакости су различити. Бхала Сала-и-Мартин, Бургињон и Морисон указују на тренд смањења економске неједнакости, док Милановић (Милановић, 2005) и Хилебранд (Hillebrand, 2008) указују на веома низак тренд у смањењу глобалне неједнакости.

На државном нивоу спроведено је неколико истраживања која су се бавила питањем декомпозиције утицаја економске неједнакости и нивоа дохотка на сиромаштво. Дат (Datt, et al, 1992) и Каквани (Kakwani, 1993) су оцјенили да постоји значајан утицај раста и фактора расподјеле на ниво сиромаштва. Неколико радова је на међународном нивоу анализирао колики значај има утицај економске неједнакости на реаговање сиромаштва на привредни раст (e.g., Adams, 2004; Easterly, 2000; Ravallion, 1997). На основу тврдње да се еластичност сиромаштва у односу на привредни раст смањује са растом економске неједнакости, Равалион (Ravallion, 1997) је економетријски тестирао тврдњу еластичности сиромаштва и показао да у условима ниске економске неједнакости сиромашни чланови друштва дијеле све предности и благодати које проистичу из привредног раста, али их то такође чини веома рањивим на промјене у привредном расту. Адамс (Adams, 2004) је доказао да је еластичност сиромаштва је већа у условима гдје је Цини индекс нижи (већа једнакост).

На основу прегледа приказаних резултата досадашњих истраживања уочавамо да је у почетку анализа била усмјерена на степен либералности тржишта, ефикасност и једнакост

тржишне расподјеле. У посљедње вријеме тежеште анализе су државне политике којима се утиче на прерасподјелу и једнакост у расподјели.

2.3. Проблем и предмет истраживања

Структуре тржишта нису савршене и у таквим условима тржишна расподјела је најчешће неправедна, неефикасна и генерише неједнакост шанси. Држава својим дјеловањем које је усмјерено на постизање једнаких шанси, раст економских слобода и редистрибуцију може побољшати тржишне исходе. Економска неједнакост је директна посљедица универзалног економског закона, закона оскудности ресурса и самим тим представља трајно обиљежје свих друштвено – политичких система. Када не би постојала економска неједнакост, тј. када би сви имали исти доходак ништа не би стимулисало људе да раде више и боље. Продуктивност би се смањивала и такво друштво би постало сиромашније. Када држава врши редистрибуцију доходака да би смањила економску неједнакост то има за посљедицу пад ефикасности због ефекта "шупље посуде". Укапан ниво економског благостања се смањује за износ "чистог губитка" (*Deadweight loss*) који настаје као посљедица трансфера дохотка од богатих према сиромашним. Кроз овакву редистрибуцију сиромашни никада не приме цијели износ дохотка који је кроз прогресивно опорезивање одузет богатима. Економска неједнакост позитивно дјелује на привредни раст који има за посљедицу бољи живот свих чланова друштва. Теоретски, у дугом року тржиште елиминира неједнакост. Међутим, за живот људи пресудан је кратак рок и држава својим мјерама треба обезбиједити једнакост у расподјели.

Држава својим мјерама и политикама треба обезбиједити остваривање два циља. Прво, држава треба обезбиједити неопходну инфраструктуру за несметано функционисање тржишта гдје ће успјех свих учесника зависити од њихове продуктивности. Дакле, држава ствара потребне услове за раст конкуренције која ће резултирати растом продуктивности и растом ефикасности цјеле привреде. Друго, државне политике осим ефикасности требају обезбиједити и једнакост што се постиже кроз редистрибуцију. Као што је већ поменуто, редистрибуција смањује ефикасност. Основно питање које се поставља је колико је држава спремна да жртвује губитак благостања да би се постигао одређени степен једнакости? Држава својим политикама и мјерама треба обезбиједити континуиран раст "колача" који се дијели и да својом редистрибутивном политиком обезбиједи да раст неједнакости не буде бржи од раста реалног БДП-а. *Основни проблем истраживања је да ли економска неједнакост и државне мјере усмјерене на једнакост шанси, раст економских слобода и прерасподјелу могу побољшати тржишне исходе?* Државне интервенције и мјере анализираће се у контексту све веће глобализације. Уско везано уз основни проблем истраживања поставља се питање утицаја привредног раста на неједнакост и сиромаштво. *Као додатни проблем истраживања поставља се питање да ли привредни раст генерисан државним мјерама у условима тржишне неједнакости има за посљедицу смањење сиромаштва?*

У савременим условима тржишта су далеко од савршених и државна интервенција је неопходна да би се обезбиједио континуиран раст БДП-а и економског благостања. Државним политикама и мјерама могу се побољшати тржишни исходи. Ова констатација у потпуности одражава шири предмет истраживања. Предмет истраживања припада домену теоријске економије. Ужи предмет истраживања припада Теорији економске регулације и обухвата теоријско–емпиријску анализу узрочно посљедичних веза између економске неједнакости и државних мјера, са једне стране, и макроекономских показатеља и показатеља општег друштвеног благостања, са друге стране. Научну подлогу за ово истраживање чиниће научни доприноси истакнутих свјетских аутора, као што су Амартја Сен, Артур Окун, Симон Кузњец, Џејмс Гвартни, Мартин Равалион, Данијел Сјут, Нанак Каквани и др. Анализа ће се вршити на примјеру ширег обухвата земаља Југоисточне Европе.

2.4. Научни циљеви истраживања

Научни опис. Описаће се узроци и посљедице неједнаке распоdjеле и државне мjере које имају за циљ подизање ефикасности. Анализираће се ефекти које имају неједнака распоdjела и "економске слободе" на ефикасност привреде, али и на општи ниво економског благостања. Сагледаће се и утицај који има привредни раст на неједнакост и на општи ниво економског благостања.

Класификација. Анализом доступне литературе и досадашњих истраживања која су имала у фокусу неједнаку распоdjелу, "економске слободе", извршиће се класификација фактора који генеришу неједнаку распоdjелу на интерне и екстерне. Затим, посебно ће се класификовати позитивни и негативни ефекти неједнаке распоdjеле за сваку државу која је предмет анализе, а посебно ће се извршити класификација за цијели узорак. Посебно ће бити класификоване државне мjере и политике које су имале за посљедицу подизање нивоа ефикасности.

Објашњење. Објасниће се узрочно посљедичне везе између неједнаке распоdjеле, "економских слобода" и макроекономских показатеља и показатеља друштвеног благостања. Посебно ће се објаснити фактори који узрокују неједнаку распоdjелу, а посебно посљедице неједнаке распоdjеле на ефикасност привреде. Указаће се на везу између нивоа "економских слобода" и привредног раста. Дефинисаће се основне мjере које држава користи да би контролисала неједнаку распоdjелу. Посебна пажња ће се посветити ефекту "повратне спреге" између неједнакости данас и неједнакости у будућности.

Предвиђање. Сагледавањем међусобних веза између узрока и посљедица неједнаке распоdjеле и државних мjера, биће учињен покушај идентификовања степена неједнакости и државних мjера које би могле довести до најбољег тржишног исхода. Такође, покушаће се предвидјети утицај привредног раста на смањење сиромаштва и неједнакости у будућем периоду. Овакво предвиђање ће се разликовати између посматраних држава због међусобне хетерогености.

2.5. Друштвени циљеви истраживања

План понуђеног истраживања нуди значајне користи за развој науке, државу и јавност.

Држава ће имати корист на основу следећих циљева истраживања:

1. Детаљније упознавање са узроцима неједнаке распоdjеле и посљедицама које има неједнака распоdjела на цјелокупну привреду;
2. Указивање креаторима и носиоцима економске политике на мjере које су неопходне да би се побољшали тржишни исходи;
3. Разумијевање посљедица таквих мjера на ефикасност привреде и друштвено благостање;
4. Анализа искустава других земаља у примјени мjера усмјерених на повећање једнакост или ефикасност.

Цјелокупна академска заједница ће бити упозната са оригиналним научним доприносом у истраживању узрока и посљедица неједнаке распоdjеле, мjера и политика за побољшање економске ефикасности у условима економске неједнакости.

2.6. Хипотезе истраживања

На основу предмета и проблема истраживања ове дисертације, постављене су главне и помоћне хипотезе.

Главна хипотеза

H_0 : *Државне мjере усмјерене на остваривање једнаких шанси, економских слобода и прераспоdjелу, дугорочно доводе до раста ефикасности и до раста друштвеног*

Помоћне хипотезе

- X1: Иницијални ниво економских слобода има позитиван утицај на економски раст.
- X2: Повећање нивоа економских слобода има позитиван утицај на економски раст.
- X3: Примјена инструмената фискалне политике има значајан утицај на прерасподјелу и економску неједнакост.
- X4: Земље које карактерише прогресивно опорезивање остварују ниже стопе економског раста.
- X5: Земље код којих је економска неједнакост израженија остварују виши ниво економског раста.
- X6: Економски раст креиран државним политикама и механизмима прерасподјеле у условима економске неједнакости доведиће до смањења нивоа сиромаштва у будућности.

2.7. Материјал и методе рада

За доказивање постављене хипотезе, кандидат ће користити више научних метода, почевши од метода апстракције и историјског метода. Методом апстракције кандидат ће анализу фокусирати на проблем неједнакости, узроке и мјере за рјешавање овог проблема. Апстракцијом ће доћи до математичког модела који одражава тенденцију развоја посматране појаве. На постављени модел примјениће се економска анализа чији је основни задатак да успостави законитости између варијабли од којих је модел сачињен. Овим поступком се врши анализа међусобног односа појединих економских категорија и потом изводе закони, те формирају комплекснији ставови о функционисању економских процеса. Метод индукције полази од дефинисања економске неједнакости, квантитативног мјерења економске неједнакости, дефинисања варијабли које узрокују економску неједнакост и одређивања мјера и политика којима се рјешава проблем економске неједнакости. У овом истраживању ће се, на основу спроведеног емпиријског истраживања уз помоћ статистичких метода (дескриптивна анализа, вишеструка корелација и регресија, коинтеграција, економетријски тестови) и техника доћи до општег закључка о узрочно-последичној вези економских мјера државе усмјерених на једнакост шанси, економске слободе и прерасподјелу, са једне стране, и економског раста, са друге стране. Након што дефинише актуелно стање, кандидат ће симулационом анализом утврдити да ли потенцијалне државне мјере резултирају смањењем економске неједнакости и већом ефикасношћу.

У сврху постизања циљева истраживања, кандидат ће приступити тестирању постављене хипотезе прикупљањем, систематизовањем, обрадом и анализирањем података из секундарних извора. Кључни извори података биће националне статистичке институције, националне централне банке, ЕУРОСТАТ, базе података ММФ-а, базе података Европске централне банке, базе података Свјетске банке, публикације Херитеџ Фондације, Мреже економских слобода и остали релевантни извори. Незаобилазан секундарни извор података биће научни и стручни чланци, књиге, те остале публикације које су везане за подручје истраживања.

Истраживање ће обухватити земље Југоисточне Европе, у ширем поимању те регије. Изабрани узорак је посебно занимљив за анализу јер садржи земље у процесу транзиције и земље које су чланице ЕУ. Узорак је специфичан јер га чине земље са великим разликама у економским системима. Један дио узорака су земље чланице ЕУ, док други дио земаља је у процесу испуњавања захтјева ЕУ у процесу приступања. Узорак чине следеће земље: Италија, Словенија, Аустрија, Мађарска, Словачка, Румунија, Хрватска, Молдавија, Србија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Македонија, Албанија, Бугарска и Грчка.

2.8. Научни допринос истраживања

Дефинисане хипотезе и модел истраживања јасно указују да ће се њиховим тестирањем стећи нова сазнања о утицају економских слобода, мјера и инструмената економске политике, у условима економске неједнакости, на економски раст.

Посебан допринос односиће се на државне мјере усмјерене на прерасподјелу и економску неједнакост. У том смислу, допринос рада ће се огледати у дефинисању математичких релација којима ће се покушати описати утицај инструмената фискалне политике на прерасподјелу, економску неједнакост и на економски раст. Овакав моделски приступ се први пут примјењује на економије земаља Југоисточне Европе што додатно доприноси оригиналности истраживања.

Такође, анализа ће показати да ли чланство у ЕУ значи више економских слобода, мању неједнакост и више стопе економског раста, или ће земље које су у процесу прикључивања ЕУ примјеном строгих стандарда повећати своју неједнакост, смањити ниво економских слобода и смањити своју ефикасност.

Квантификацијом односа посматраних појава указаће се на посљедице државних мјера усмјерених на једнакост шанси, на економске слободе, на ефикасност и економски раст. На овај начин, створиће се основе за креирање и спровођење ефикаснијих мјера економске политике, као и основе за будућа истраживања у овој области.

Проблем тржишних неуспјеха и, с њим повезана, неједнакост учесника у тржишним исходима, те систем мјера и политика којима државе настоје да умање тржишне неуспјехе и неједнакост, деценијама заокупља пажњу научне јавности. Иако су обављена многа истраживања, пронађени многи одговори и дефинисане нове стратегије економске политике у многим земљама, не постоји сагласност научне јавности о улози неједнакости у економији. Подручје коме припада тема истраживања недовољно је истражено, поготово у неразвијеним и земљама у транзицији. Однос државне регулације и спонтаног дјеловања тржишта, с једне стране, и државне регулације и економске неједнакости, с друге стране, представљају трајно актуелно подручје истраживања. Кандидат мр Зоран Боровић је у образложењу теме, на завидном академском нивоу, показао основне противрјечности, дилеме и отворена теоријска питања којима ће се бавити, чиме је показао актуелност теме истраживања и њену подобност да буде предложена за докторску дисертацију. Кандидат је убјеђења да се у условима неминовне тржишне неједнакости може успоставити систем мјера економске политике којима ће се смањити неједнакост и повећати ефикасност. Кандидат је образложио теоријски оквир истраживања, указао на теоријске и практичне импликације предмета истраживања, извршио анализу обимне и релевантне литературе, те кроз разраду хипотезе и циљева истраживања показао реалну утемељеност и оправданост његовог истраживања. Кроз дефинисање проблема, предмета, циљева, хипотеза истраживања, избор метода истраживања и визију практичних импликација истраживања, кандидат је дао увјеравања о изводљивости истраживања и, посебно, о научном карактеру истраживања.

3. ОЦЈЕНА И ПРИЈЕДЛОГ

На основу увида у документацију и податке које је кандидат Мр Зоран Боровић поднио Економском факултету Универзитета у Бањој Луци приликом пријаве теме докторске дисертације под насловом „Државне политике подстицања ефикасности у условима економске неједнакости”, Комисија је јединствена у оцјени да кандидат испуњава

потребне услове за израду докторске дисертације и да је предложена тема прихватљива да се истражује као докторска дисертација.

Позитивну оцјену о подобности кандидата Комисија доноси на основу слиједећих чињеница:

- кандидат мр Зоран Боровић има звање магистра економских наука;
- кандидат има објављене научне и стручне радове који, по оцјени рецензената, потврђују способност и квалификованост кандидата за коришћење научне методологије у истраживањима економских појава;
- кроз објављене радове кандидат је показао да је добар познавалац области у којој пријављује докторску дисертацију;
- кандидат има значајно истраживачко и педагошко искуство;
- кандидат се одликује карактерним и професионалним квалитетима потребним за бављење научним радом.

Позитивну оцјену о прихватљивости предложене теме докторске дисертације кандидата мр Зорана Боровића под насловом „Државне политике подстицања ефикасности у условима економске неједнакости” Комисија је донијела уважавајући слиједеће чињенице:

- кандидат, нити било које друго лице, до сада није предлагало или радило докторску дисертацију под наведеним насловом на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци, а према информацијама доступним Комисији, ни на другим факултетима у БиХ и окружењу;
- тема дисертације представља прво истраживање ове врсте на примјеру земаља Југоисточне Европе, тако да даје прилику да се први пут на систематичан начин сагледају тржишни неуспјеси, економске неједнакости и ефикасност економске политике у њиховом отклањању на врло специфичном подручју Европе;
- методологија предвиђања економског развоја у условима економских неједнакости недовољно је развијена, тако да ће и ово истраживање, које верификује тај проблем, представљати прилику да се да научни допринос усавршавању методологије анализе неједнакости, метода њеног отклањања и метода предвиђања развоја у условима неједнакости, што ће представљати видљив научни допринос;
- због економске неједнакости и тренутно актуелних мјера које се примјењују у њиховом отклањању, већина земаља трпи на ефикасности развоја. Сваки научни допринос који би дао допринос смањењу губитака у развоју био би од велике користи. Ова дисертација управо трага за тим рјешењем, што јој даје карактер врло актуелног и врло корисног истраживања.

На основу претходне позитивне оцјене подобности кандидата Мр Зорана Боровића и његовог приједлога теме докторске дисертације,

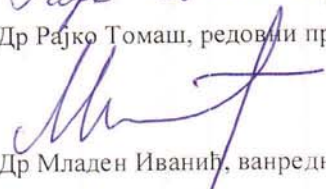
Комисија предлаже

Наставно-научном вијећу Економског факултета и Сенату Универзитета у Бањој Луци да прихвати овај Извјештај и одобри мр Зорану Боровићу израду докторске дисертације под насловом „Државне политике подстицања ефикасности у условима економске неједнакости”.

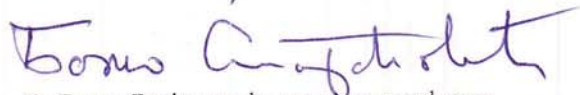
ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Рајко Томаш, редовни професор

2. Др Младен Иванић, ванредни професор

3. Др Божо Стојановић, редовни професор